

Yhteenveto sosiaali- ja terveysjärjestöiltä kerätystä kokemustiedosta Oulun kaupungin sähköiseen hyvinvointikertomukseen

Kysely on toteutettu webropol-kyselynä huhtikuussa 2015 ja kysely lähetettiin Oulun kaupungin ja sosiaali- ja terveysjärjestöjen elämäntienverkostoille (Lapset ja nuoret, Työikäiset, Ikäihmiset) sekä SOSTEn Pohjois-Pohjanmaan alueverkostolle. Kyselyyn saatiin 29 vastausta, ja yhdestä järjestöstä saattoi vastata useampi henkilö. Kyselyyn vastattiin myös nimettömänä.

Yhteenvetoon ovat tehneet Oulun kaupungin asiantuntija Maarit Niva, SOSTEn Pohjois-Suomen erityisasiantuntija Marjo Riitta Tervonen ja SOSTEn ja EHYT ry:n sosionomiharjoittelija Elisa Törmänen.

1. Edustamasi järjestön nimi:

Seuraavat järjestöt vastasivat kyselyyn:

ADHD-liitto
Ehkäisevä päihdetyö EHYT
Hyvän mielen talo
Lomakoti Onnela
Mannerheimin Lastensuojeluliitto/Pohjois-Pohjanmaan piiri
Omaishoitajat ja läheiset –liitto
Oulun A-kilta
Oulun Nuorten Naisten Kristillinen yhdistys
Oulun Pelastakaa Lapset
Oulun Setlementtinuoret
Oulun seudun Hengitysyhdistys
Oulun seudun omaishoitajat ja läheiset
Oulun seudun muistiyhdistys
Oulun seudun Nuorisoyhdistys
Pohjois-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysturvayhdistys
Pohjois-Pohjanmaan Sydämpiiri
Pohjois-Suomen monikkoperheet
Pohjois-Suomen syömishäiriöperheet
SPR
Suomen Riippuvuussairaat ja Heidän Omaisensa Tuki
Suomen Vanhempainliitto

2. Oulu saa muuttovoittoa erityisesti opiskelijoista, työttömistä ja eläkeläisistä. Muuttotappiota tulee työllisistä ja lapsista. Miten tämä näkyy järjestösi näkökulmasta ihmisten arjessa?

Järjestöjen toiminnassa näkyy se, että Oulussa asuu paljon nuoria ja työttömiä ja tuttua on opiskelijoiden ja työttömien tuen tarve. Järjestöissä muuttoliike näkyy päivittäin asuntoa hakevina nuorina, jotka tulevat pienemmiltä paikkakunnilta Ouluun ilman koulu- tai työpaikkaa. Yhdistystoimintaan tulee myös opiskelijoita, joiden opinnot ovat keskeytyneet tai vaarassa keskeytyä uupumuksen tai mielenterveyden häiriöiden takia.

Vertaistukeen perustuvaa toimintaa kaivataan. Jos työttömänä kaupunkiin muuttavalla ei ole mitään muutakaan erityistä kiinnekohtaa tai elämänsisältöä, niin runsas vapaa-aika täyttyy helposti päihteillä. Tulonsiirtojen varassa eläviä on työllisiin nähden yhä enemmän, ja toimeettomuus näkyy tulottomuutena tai tulonsiirtojen varassa elämisenä; pitkittyessään myös toivottomuutena ja alistumisena. Mielenterveysongelmia on paljon ja hoidon saatavuus vaikeaa.

Yksilöllistä keskusteluapua ja vertaisryhmätoimintaa tarvitaan mm. opiskeluihin liittyvissä ongelmatilanteissa, yleensä elämän tilanteen selvittelyyn, parisuhdeasioiden pohtimiseen, yksinäisyyteen liittyvissä jutuissa sekä erilaisiin psyykkisiin ja somaattisiin oireisiin liittyvissä tuen tarpeissa.

Toimeentulovaikeudet ja ylivelkaantuminen vaikuttavat perheiden lasten arkeen esimerkiksi siten, ettei lapsilla ole mahdollista osallistua koulun maksullisille retkille. Tämä eriarvoisuus on näyttäytynyt osittain alueellisena myös siten, että lapsiperheillä on eri kaupunginosissa erilainen mahdollisuus saada kotiapua/perhetyöntekijää. Lasten ja nuorten ulkopuolisuuden tuntemusten kannalta työttömyys ja sen seurauksena köyhyys lisää ulkopuolisuuden tunnetta ja syrjäytymisen riskiä.

3. Työttömyys on lisääntynyt. Miten se näkyy järjestösi näkökulmasta ihmisten arjessa?

Järjestöjen vastauksissa näkyy se, että köyhyys lisääntyy ja sen seurauksena ihmiset tarvitsevat apua tarpeellisiin hankintoihin ja vanhemmuuteen. Vanhemmat myös uupuvat ja mielenterveysongelmat lisääntyvät. Ruoka-avun tarvetta on paljon ja arjen toimintamahdollisuudet kapeutuvat; ongelmat kasaantuvat osittain myös samoille ihmisille ja perheille ylisukupolvisina ongelmina. Ihmiset hakevat lisääntyvästi apua velkaantumiseen ja maksuvaikeuksiin. Kasvavan työttömyyden myötä ihmisillä on enemmän vapaa-aikaa, mutta kuitenkin vähemmän taloudellisia resursseja viettää vapaa-aikaansa.

Järjestöissä nähdään, että vanhempien pitkäaikainen työttömyys näkyy usein lasten elämässä. Kun vanhemmat voivat huonosti, myös lapset voivat huonosti. Ulkopuolisuuden tunteen riski kasvaa ja tällä on vaikutus myös lapsiin. Lapsilla ja nuorilla se näkyy mm. siinä, etteivät aikuiset jaksa

paneutua lastensa ongelmiin, koska omat ongelmat tuntuvat niin suurilta. Yhdistysten tuottamiin lasten ja nuorten maksuttomiin vapaa-ajan toimintoihin on paljon tulijoita, varsinkin Oulun kaupungin niillä asuinalueilla, joissa on paljon edullisia vuokra-asuntoja.

Tähän useamman stressitekijän kasaantumiseen ja siitä seuranneisiin vaikeuksiin lapsiperheissä on saatu osin apua vuoden alusta voimaan tulleesta SHL lapsiperheiden kotipalvelun saantia koskevista säädöksistä. Ammatilliset perhepalvelut, ilman lastensuojeluasiakkuutta, ovat näyttäneet toimivaksi ennaltaehkäiseväksi työmuodoksi. Asiakastilanteissa on päästy kevyellä tuella yli pahimman vaiheen. Asiakasperheet ovat kokeneet kotiin annetun avun tärkeäksi ja tilanteiden selkiytymisen kannalta oleelliseksi tekijäksi. Tyypillisimpiä esimerkkejä muutaman kuukauden kotipalvelun merkityksellisyydestä on ollut: työttömyys, muutto, toisen vanhemman pitkät työpäivät, vauva, parisuhteen päätyminen tai perheenjäsenen sairastuminen.

Työttömyyden seurauksena myös kuntouttavan työtoiminnan ja työkokeilupaiikkojen kysyntä on lisääntynyt. Työttömyys näkyy aikuisilla arvottomuuden tunteena ja sitä usein hävetään. Ne, jotka ovat aikaisemminkin viettäneet vapaa-aikaansa päihteiden parissa ja purkaneet turhautumistaan ja tunne-taakkaansa päihteiden avulla, tekevät sitä nyt yhä enemmän. Työikäisten ESKO -verkostossa selkeästi tuli ilmi se, että edellisen laman aikana työttömäksi jääneillä on tänään monenlaisia ongelmia: sydän- ja verisuonisairauksia, diabetesta, mielenterveysongelmia, masennusta. Äskettäin työttömäksi jääneiden arjen hyvinvointia pitäisi ehdottomasti jotenkin lisätä, etteivät ongelmat kasautuisi.

Toisaalta monet vapaaehtoisista ovat tulleet järjestöjen toimintaan työttömäksi jäätyään. Vapaaehtoistyö on myös yksi keino pitää itsensä aktiivisena ja mielensä virkeänä ja näin ollen se ehkäisee passivoitumista ja masentumista, joita työttömyys saattaa aiheuttaa. Kun rahaa on niukasti, materiaallisen yltäkylläisyyden sijaan elämänsisältöä ja hyvää mieltä haetaan aineettomista asioista. Kun itse on heikko-osainen ja on saanut apua, niin apua osaa arvostaa ja sitä haluaa antaa muille myös itse.

4. Nuorisotyöttömyys on lisääntynyt aiemmasta. Miten tämä näkyy järjestösi näkökulmasta ihmisten arjessa?

Vastauksissa nähdään, että luottamus tulevaisuuteen nuorilla hiipuu ja jo aikuistuneita lapsia muuttaa takaisin kotiin. Nuorisotyöttömyys näkyy myös arjessa asumishäiriöinä (vuokratästit, toimeettomuuden mukanaan tuoma häiriöasuminen) ja vuokrasopimusten purkuina, kun työttömyys pitkittyessään aiheuttaa taloudellisia vaikeuksia. Monilla on melko vaikeita psyykkisiä, sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia hoidettavanaan. Arkuus, voimattomuus ja toivottomuus korostuvat yksinäisyydessä. Nuorten on vaikea kiinnittyä mihinkään tai nähdä sen merkityksellisyyttä elämälleen.

Järjestöissä kohdataan myös nuoria, joita työnteko ei edes kiinnosta. Ilmassa on ajattelua, ettei työtä edes kannata tehdä. Ylisukupolvinen työttömyys näkyy joidenkin nuorten asenteissa eivätkä he ole työkykyisiä. Työttömyys on joillekin nuorille normaalimpaa kuin työn teko. Heille ei tahdo löytyä paikkaa yhteiskunnassa.

Nuoret, syrjäytyminen ja päihderiippuvuus kytkeytyvät ilmiöinä yhteen. Nämä nuoret tarvitsisivat monenlaista tukea ja apua, jota ei aina ole saatavissa. Myös työelämässä olevien aikuisten valtava kiire johtaa mielikuvaan, ettei työelämään kannata hankkiutua. Kilpailu töistä on kovaa ja tukimahdollisuudet pienentyneet. Ihmiset jäävät kotiin, mikä saattaa pahentaa mielenterveysongelmia. Erityisesti ADHD- nuorten ongelmista ollaan huolissaan järjestöissä; heille ei ole riittävästi palveluita.

Neuvontaan hakeutuu paljon keski-ikäisiä ja ikäihmisiä, jotka etsivät apua syrjäytyneelle nuorelle. Monella nuorella on vaikeampi itsenäistyä koska he eivät työllisty eivätkä pääse taloudellisesti omille jaloilleen. Näiden nuorten tukeminen kuormittaa vanhempien ja isovanhempien taloutta.

Toisaalta on niin, että monet nuoret jatkavat sinnikkäästi työnhakua ja onnistuvat jossakin vaiheessa. Sosiaalinen rohkeus näyttää havaintojen mukaan lisääntyvän toimintaan osallistumisen myötä. Tosin toimintaan osallistuvilla on jo jotain enemmän - verrattuna niihin, jotka jäävät täysin kotioloihin.

5. Vaikeasti työllistyvien aikuisten määrä (rakennetyöttömyys) on noussut aiemmasta. Miten arvioisit tätä tilastotietoa?

Järjestöissä nähdään, että työttömyyden ongelmat ovat tämän päivän Suomessa äärimmäisen moniulotteisia. Vaikeasti työllistyvän taustalta voi löytyä monia syitä: yhteiskunnan rakennemuutoksia, joiden takia vaaditaan uudelleen kouluttautumista; ikärasismia, liikakouluttautumisongelmia, yhteiskunnassa hyvin tiukaksi rakennettuja pätevyysvaatimuksia, mielenterveys- ja päihdesairauksia, muita sairauksia, varhaiseläkejärjestelmän joustamattomuutta jne.

Työntekijän on nykyään hankittava itselleen useampi ammatti ja oltava valmis jatko- ja uudelleen kouluttautumaan. Kyse on usein myös työkyvyttömyydestä; järjestöissä nähdään, että ihmisiä roikutetaan keinotekoisesti TE- toimiston listoilla työkyvyttöminä työnhakijoina, vaikka heillä olisi perusteet päästä työkyvyttömyyseläkkeelle. Järjestöjen piirissä on myös ilmennyt täysin työelämästä vieraantuneita henkilöitä. Myös suurten ikäluokkien tultua eläkeikään on työkyvyttömyyseläkkeelle pääsy vastaajien mukaan vaikeutunut. Yksilöllisen tuen tarvetta on paljon ja ongelmat ovat laaja-alaisia.

Vastausten mukaan työnhakuprosessi kerta toisensa jälkeen voi aiheuttaa ihmisen itsetunnon heikentymistä. Usein vika ei ole itse työn hakijassa vaan siinä, ettei töitä ole tarjolla. Järjestöjen merkityksen näiden ihmisten hyvinvoinnin edistäjinä nähdään korostuvan entisestään. Lisäksi eräs vastaaja huomauttaa, että kaupungissa, jossa on sekä yliopisto että ammattikorkeakoulu, voi olla liikaa kapealle alalle ja liian korkeasti koulutettuja ihmisiä.

6. Asunnottomuus on vähentynyt tilaston valossa. Oletko havainnut tätä järjestösi näkökulmasta ja mitä vaikutuksista sillä on mielestäsi ollut ihmisten arkeen?

Osa vastaajista näkee, että leimallista on asuntojen kiivas vaihtotahti; suuret purku- ja häätöluvut ja tuttavien luona majailu ovat tätä päivää Oulussa. Erään toimijan mukaan on paljon piilossa olevaa asunnottomuutta: kierretään nukkumassa kavereiden tai sukulaisten luona. Vakituiseksi osoitteeksi merkitään tuttavan osoite, mutta sieltä haetaan vain postit. Tämänkaltaisen pätkaasunnottomuus vaikuttaa olevan jopa nousussa. Nuorten asunnottomuuden nähdään Oulussa olevan nousussa.

Vastauksista ilmenee, että vaikkakin Oulussa on asuntoja tarjolla, Oulussa on joukko nuoria ja vanhempiakin, jotka eivät saa mistään asuntoa tai jos saavat, eivät kykene sitä muutamaa kuukautta pidempään pitämään. Asunnottomuus koskeekin kaikkein marginaaleimmassa ja syrjäytyneimmässä asemassa olevia asiakkaita, eli usein kaksoisdiagnoosiasiakkaita, joiden auttamisjärjestelmät ovat yhä hyvin kehittymättömät. Myös nuoret narkomaanit kuuluvat asunnottomuuden osalta riskiryhmään. Nyt olisikin järjestöjen mukaan kiinnitettävä huomiota asunnon säilyttämiseen ja pätkaasunnottomuuden ehkäisyyn pelkän perinteisen asunnottomuuden sijasta.

Yhteisöllisiä tukiasuntoja saisi olla enemmän. Myös vuokrien nähdään olevan niin korkeita, että ihmisten hyvinvointi kärsii. Eritoten ihmisten, joilla on vaikeaa saada asuntoa (vankilasta vapautuvat, korvaushoitolaiset, luottotiedottomat ja maksamattomat vuokrat), määrä on lisääntynyt. Tuettua asumista olisi lisättävä.

7. Lasten ja nuorten osalta laittomien huumeiden kokeilut ovat lisääntyneet. Miten se näkyy edustamasi järjestön näkökulmasta ihmisten arjessa?

Vastauksissa käy ilmi, että suurimmaksi osaksi huumeekokeilujen lisääntyminen näkyy vanhempien huolena omista lapsistaan. Vanhemmat ottavat enemmän yhteyttä järjestöihin ja neuvontapuhelimiin. He haluavat enemmän tietoa ja apua huoliinsa. Vanhempia pelottaa myös oman lapsen menetys ja huolestaa se että, mitä oman lapsen elämässä tapahtuu, missä lapsi on ja mistä lapselle voi saada apua.

Vastauksissa heijastuu myös, että nuoret ovat hyvin tietoisia, miten ja mistä kannabista ja myös netistä tilattavia huumeita voi saada ja kannabikseen suhtautumiseen on myönteisempää, mm. median vaikutuksesta. Nuoret eivät pidä kannabista erityisenä riskinä, vaan he olettavat, että kannabis laillistetaan pian, eivätkä siksi pidä sen käyttöä tai kasvattamista erityisen haitallisena.

8. Toisaalta humalajuominen ja tupakointi ovat vähentyneet nuorten keskuudessa. Mistä arvioisit tämän johtuvan ja miten se vaikuttaa perheiden arkeen?

Osa vastaajista ajattelee, että alkoholin ja tupakan tilalle ovat tulleet huumeet, lääkkeet ja nuuska. Osa taas ajattelee, että juomattomuus ja tupakattomuus ovat nousevia trendejä. Vastaajista suurin osa kuitenkin ajattelee, että tulokset johtuvat valistuksen onnistumisesta, terveyden ja hyvinvoinnin arvostamisen lisääntymisestä, päihdevalistukseen ylipäättänsä on panostettu enemmän ja asioista pystytään nykyään puhumaan avoimemmin. Toisaalta taas tupakan sijalle on tullut nuuskan käyttö.

Perheiden arkeen muutos on vaikuttanut monella tavalla: tuonut luottamusta, turvallisuuden tunnetta ja tunnetta elämän hallinnasta, kun päihteet ei horjuta niitä. Tulokset ovat myös vaikuttaneet siten, että auttamista tarvitaan nopeammin, vaikeudet kasaantuvat nopeammin ja avunanto on entistä hankalampaa, kun alkoholin ja tupakan tilalle ovat tulleet huumeet ja lääkkeet.

Nuuskaamisesta on tullut uusi muoti-ilmiö, samoin kuin sähkötupakasta. Yhden vastaajan mukaan koululaisten vanhemmat tilaavat lapsilleen sähkötupakkaa netistä.

Kaiken kaikkiaan nuorten päihteettömyys on kasvanut ja siihen nähdään kolme vaikuttavaa syytä: uskonnolliset ja etniset syyt, nuorten alakulttuurit, joihin ei kuulu päihteet ja lähipiirissä koettu päihdekäyttäytyminen ja – haitat, joita ei haluta omaan elämään. Myös Oulussa pitäisi ottaa ”PAKKA-malli” pian käyttöön ehkäisemään tupakan ja alkoholin välittämistä alaikäisille. Tupakoinnin ehkäisytyö pitäisi aloittaa jo aikaisemmin alakoulussa.

(EHYT ry:n pyynnöstä tullut kysymys)

9. Kouluterveyskyselyt osoittavat, että nuuskan käyttö on lisääntynyt nuorten keskuudessa Pohjois-Pohjanmaalla. Mistä luulet tämän johtuvan?

Suurimpana syynä nähtiin se, että nuuskaa on helppo saada Ruotsin puolelta ja erityisesti Haaparannasta, jossa myymälöitä on paljon ja lähinnä suomalaisille.

Nuuskan käyttö nähdään myös trendinä erityisesti urheilijanuorilla. Nuuskaa pidetään myös huomaamattomampana, joten vanhemmat ja koulut eivät puutu siihen niin hanakasti kuin tupakan käyttöön. Nuorilla ei vastaajien mukaan ole myöskään tarpeeksi oikeaa tietoa nuuskan haittavaikutuksista ja nuoret uskovat nuuskan olevan haitattomampaa kuin tupakka.

Nuuskalaatuja tulee markkinoille useampi kuukaudessa ja markkinointi netissä on aggressiivista. Nuorille ja myös naisille suunnattuja laatuja tulee markkinoille koko ajan ja nuuskaa myös markkinoidaan haitattomampana, mitä se ei ole. Vastaajalla on viesti nuorilta, jotka kokevat, että oppilaitokset eivät suhtaudu nuuskan käyttöön samalla tavalla kuin poltettavan tupakan käyttöön.

Ongelmana nähdään se, että nuuskan käyttö ei näy ympäristöön samalla tavalla kuin tupakointi ja siksi siihen saattaa liittyä myös hiljaista hyväksyntää. Vastaajat ajattelevat myös, että ehkä entiset tupakoitsijat ovat siirtyneet nuuskan käyttäjiksi.

10. Fyysisen uhkan kokeminen on lisääntynyt lapsilla ja nuorilla. Näkyykö tämä seikka edustamasi järjestön arjessa? Miten kommentoisit tätä tilastotietoa?

Kiusaaminen on monimuotoistunut ja raaistunut sosiaalisen median myötä, pelkkä verbaalinen tai fyysinen väkivalta ei enää riitä. Lastensuojelujärjestöt saavat yhteydenottoja nettikiusaamiseen liittyen ja nuoret ovat itse kertoneet sosiaalisen median lisänneen kiusaamista, ja kokevat sen jopa satuttavampana kuin kasvokkain tapahtuvan kiusaamisen.

Oulun keskustan tuntuma on turvaton – tämä asia nousi esille jo vuonna 2014, kun järjestöiltä kerättiin kokemustietoa Oulun kaupungin sähköiseen hyvinvointikertomukseen. Peruskouluikäiset ovat nostaneet keskustelutilanteissa esille kaupungissa tapahtuneet väkivaltaiset teot. Jääkiekon katsottiin olevan Oulussa roolimalli väkivaltaiselle käytökselle.

Turvattomuuden tunne näkyy nuorilla aikuisilla siinä, että halutaan vaihtaa helposti asuntoa, jos samassa talossa tai pihapiirissä tapahtuu uhkaavaa. Mielikuva turvattomuudesta leimaa tiettyjä asuinalueita.

Kasvaneen työttömyyden ja perheiden pahoinvoinnin katsottiin lisäävän lasten turvattomuutta, mikä heijastuu myös lasten tunnekylmänä käytöksenä ja yksinäisyyden tunteina. Kiusaaminen on myös riski erityisherkillle ryhmille laukaisemaan sairauden, esim. syömishäiriön tai masennuksen.

Lapset puheeksi -menetelmän käyttöön ottoa laajemmin suositeltiin. Rajojen ja fyysisen koskemattomuuden kunnioittamiseen sekä toisten ihmisten arvostamiseen pitäisi panostaa entistä enemmän ja saada myös media siihen mukaan.

11. Koulukiusaaminen näyttäisi vähentyneen lasten ja nuorten keskuudessa. Mistä arvioisit tämän johtuvan ja miten se vaikuttaa perheiden arkeen?

Osa vastaajista uskoi tähän tulokseen, mutta osa vastaajista oli epäilevällä kannalla siitä, onko koulukiusaaminen todellisuudessa vähentynyt, vai muuttanut vain muotoaan.

Koulukiusaamisen vähentymisen katsottiin johtuvan siitä, että kiusaamisen vastaisesta työstä on tehty näkyvää ja kiusaamisesta on alettu puhua. Kiusaamiseen on alettu puuttua ja sitä on alettu ehkä tunnistaa kouluissa herkemmin. Toisaalta esim. kouluterveyskyselyn perusteella ei voida vetää johtopäätöksiä kiusaamisen merkittävästä vähentymisestä. Koulukiusaamisen hienoinen vähentyminen saattaa kertoa myös siitä, että on keksitty toimivia menetelmiä kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen. Koulukiusaamiseen puuttumiseen on tullut välineitä, esim. KiVa-menetelmä, minkä tulokset alkavat näkyä arjessa. Järjestöt ovat tehneet paljon ennaltaehkäisevää työtä tällä saralla esim. tukioppilastoiminnan kautta.

Osa vastaajista epäili, onkohan koulukiusaaminen todellisuudessa vähentynyt, vai onko siitä tullut vaan huomaamattomampaa nyt, kun kiusaaminen on siirtynyt sosiaaliseen mediaan. Vastaajilla oli kokemusta myös siitä, kuinka yksittäisiä kiusaamistapauksia oli hoidettu kömpelösti. Koulukiusaaminen on edelleen totta monen elämässä, ja järjestöt ovat saaneet yhteydenottoja huolestuneilta vanhemmilta.

Todettiin myös, että kun yläkouluissa ei ole välituntipakkoa, oppilaat pelaavat kännyköillään sisällä, ja konfliktin mahdollisuudet vähentyvät! Toisaalta tämä voi johtaa myös edellä mainitun some-kiusaamisen lisääntymiseen.

Vaikka kiusaamisesta päiväkodeissa on saatavilla materiaalia ja päiväkodeissa tapahtuvaan kiusaamiseen on alettu kiinnittää huomiota, vastaajien mukaan päiväkotikiusaaminen ei ole vielä noussut esille samalla tavoin kuin koulukiusaaminen ja vastaajilla oli kokemusta, että asiaan suhtaudutaan edelleenkin liian välinpitämättömästi.

Koulukiusaamisen katsottiin kuitenkin edelleen olevan vakava ongelma, ja se on usein myös mielenterveys- ja päihdepotilaiden taustalla. Kiusaamisen vähenemisen toivottiin näkyvän tulevaisuudessa myös hyvinvoinnin kasvamisena. Perheiden ja lasten hyvinvointi lisääntyy kiusaamisen vähentyessä.

12. Vuonna 2013 Oulussa koulutuksen ulkopuolella olevia 17–24-vuotiaita oli noin 1 800 (7,3 % ikäluokasta). Miten arvioisit tätä tietoa ja miten se näkyy edustamasi järjestön näkökulmasta kuntalaisten arjessa?

Järjestöt ovat kovin huolestuneita tästä tiedosta ja se koetaan erittäin vakavana asiana. Tieto ei kuitenkaan yllättänyt, sillä ilmiö on näkynyt järjestöissä mm siten, että nuorilla on yhä enemmän vuokratästejä ja kasautuneita ongelmia. Nuorten koulutuspolkuihin ja työllistymisen tukemiseen satsaaminen pitäisi ottaa Oulussa kärkitavoitteeksi.

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen tuo myös toimeettomuutta ja osattomuutta "normaalista" nuoren aikuisen arjesta. Se voi vaikuttaa itsetuntoon ja tulevaisuuskokemukseen heikentävästi, varsinkin, jos koulutuspaikkaa ei pitkään aikaan löydy. Erityisryhmät (esim. ADHD-oireiset nuoret) jäävät helposti ilman koulutuspaikkaa, jos koulunkäyntiin ei ole saatu riittävää tukea. Nämä nuoret tarvitsevat enemmän tukea koulun puolelta ja muilta mahdollisilta tahoilta opiskeluissa pärjäämiseen.

Perheet ovat huolissaan ja kuormittuneita nuorten epäselvästä tilanteesta. Osa nuorista on hyvin keskenään verkottuneita ja osaavat toimia laajojenkin tuttavaporukoiden tuella. Osa nuorista on jäänyt yksin ongelmineen ja ovat vaikeasti tavoitettavissa mihinkään toimintaan. Nuoria on helpompi tavoittaa, jos tarjolla on jotain konkreettista apua ja tekemistä, johon heillä on kiinnostusta.

Monella nuorella on vaikeampi itsenäistyä koska he eivät työllisty eivätkä pääse taloudellisesti omille jaloilleen. Näiden nuorten tukeminen kuormittaa vanhempien ja isovanhempien taloutta.

Pakkokoulutus ei kuitenkaan auta. Nuoret eivät uskalla hakea kouluun, koska valtio kiristää koko ajan koulutuksen saantia, esim. jos valitsee väärin, alanvaihto on vaikeampaa nykyisin kuin ennen. Eli nuoren on heti valittava oikein, joka tarkoittaa sitä, että useat jäävät koulutuksen ulkopuolelle.

Olisi tärkeää, että koulutuksen ulkopuolelle jääneet nuoret saisivat arkeensa mielekästä sisältöä muun muassa syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria tapaa nykyään entistä useammin järjestön toiminnan puitteissa mm. vapaaehtoistoiminnassa ja vapaa-ajan toiminnassa. Aikaisemmin heitä ei tavannut, koska heitä ei ollut niillä foorumeilla, joissa ihmisiä yleensä tavataan eli koulussa tai työelämässä.

13. Työikäisten osalta oululaiset eläköityvät nuorempina kuin koko maassa keskimäärin ja muissa suurissa kaupungeissa. Vuonna 2013 keskimääräinen eläköitymisikä oli 56,6 vuotta. Erityisesti mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkeen saajien osuus on ollut useiden vuosien ajan suurempi kuin muissa suurissa kaupungeissa tai koko maassa keskimäärin. Miten tämä näkyy edustamasi järjestön näkökulmasta ihmisten arjessa? Miten arvioisit tätä tilastotietoa?

Mielenterveysdiagnoosin saamiseen liittyy ristiriitoja – toisaalta esim. sisäilmaongelmista sairastuneita on saanut MT-diagnoosin, vaikka työkyvyttömyys onkin johtunut sisäilman aiheuttamista neurologisista ongelmista. Toisaalta taas esim. ADHD jää usein tunnistamatta ja hoitamatta, joka taas voi johtaa työelämästä syrjäytymiseen.

Työttömyys ja muut pahoinvointia lisäävät ongelmat näkyvät kasvavina mielenterveysongelmina ja käyttäytymishäiriöinä. Eläköityminen mielenterveyden ongelmien vuoksi arveltiin johtuvan myös työhön liittyvän jatkuvan paineen lisääntymisen vuoksi. Työ on nykyään paljon stressaavampaa

kuin aikaisemmin. Järjestöjen palveluihin ovat hakeneet yhä enemmän työelämässä uupuneet ja sairastuvat, joille oman toimintakyvyn nopea ja selvä lasku tulee uutena asiana, usein häpeälliseksikin koettuna elämän vaiheena.

Vanhenevan väestön keskuudessa päihteidenkäyttö on voimakkaasti kasvava ongelma. Töiden päättymisen ja eläkeikä on selkeä riski alkoholisoitumiselle etenkin niille, joiden alkoholinkäyttö on ollut runsasta myös työikäisenä vapaa-aikaan keskittyen. Puolison menettäminen ja leskeys lisää myös joidenkin eläkeläisten juomista.

Mielenterveysongelmien lisääntymisen huomaa jo katukuvasta ja kaupungin toivottiinkin satsaavan enemmän iloa tuottavaan kulttuuriin ja henkistä hyvinvointia tuottaviin toimintoihin. Ennaltaehkäiseville toimintamalleille olisi kysyntää ja esim. sairauslomavaiheisiin kannattaisi lisätä panostusta, samoin erilaisiin odotus- ja jonotusvaiheisiin, jotta niitä saataisiin lyhennettyä ja poistettua.

Kunnan tulisi kiinnittää huomiota ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen. Jos kuntasektorilla ei ole riittäviä resursseja hoitaa potilaita varhaisessa vaiheessa, ennen erikoissairaanhoidon tarvetta, tulisi kunnan tiedostaa paremmin ja ohjata potilaita kolmannen sektorin piiriin. Tämä yhteistyö on kuitenkin vielä lastenkengissä ja tulisi kehittää. Oulussa julkisella puolella mielenterveyden hoito on ”tulipalojen sammuttamista”, varhaisessa vaiheessa tukea on vaikea saada ja psykoterapian saaminen on rajoitettua.

Kuntaliitokset ovat aiheuttaneet mielenterveyden palveluiden kuormittumisen. Tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, että kuntalaisilla on tietoa palveluista joita he tarvitsevat. Ja tietoa on oltava tarjolla helposti.

14. Ikäihmisten osalta tehostetussa palveluasumisessa asuminen on lisääntynyt ja laitoshoido on vähentynyt. Miten tämä näkyy edustamasi järjestön näkökulmasta ikäihmisten arjessa?

Laitoshoidon vähentyminen näkyy omaishoitajien määrän lisääntymisenä. Virallisten omaishoitajien määrä ei välttämättä lisäännä, mutta epävirallisten kylläkin.

Palveluasumisen katsottiin olevan hyvä ratkaisu ja pitävän ikäihmiset virkeänä, kun on ohjelmatarjontaa, mutta sen katsottiin olevan edelleenkin kallis vaihtoehto useille vanhuksille. Jonot palveluasumiseen ovat kasvaneet ja muistisairaita ihmisiä on laitospaikoilla odottamassa paikkaa.

15. Säännöllisen kotihoidon piirissä olevien 75 vuotta täyttäneiden osuus on Oulussa hieman koko maan tasoa korkeampi. Miten arvioisit tämän vaikuttavan ikäihmisten arkeen?

Järjestöjen kokemus oli, että yksinasumisessa on myös paljon riskejä. Esimerkiksi muistisairaita ihmisiä asuu kotona, joilla sairaus on jo edennyt pitkälle. Yksinäisyyden tunne on lisääntynyt; eikä arki kotona suju kovinkaan hyvin. Erityisesti ne vanhukset, joilla ei ole omaisia lähellä, eivät pärjää kovinkaan hyvin. Järjestöjen vapaaehtoiset ja omaiset hoitavat monia arjen asioita yksinasuville vanhuksille, mikä taas saattaa näkyä auttavien uupumisena.

Oikeanlaisella, riittävällä ja laadukkaalla kotihoidolla voidaan edistää ikääntyneen elämänlaatua, mutta vastauksissa annettiin paljon palautetta sekä kaupungin että yksityisen sektorin kotipalveluiden laadusta. Erityisesti siitä, että hoitajilla ei ole riittävästi aikaa ikäihmisille. Toivottiin, että raha ei olisi ainoa ratkaiseva tekijä, kun kaupunki ostaa palveluita ikäihmisille, vaan laatu olisi tärkeämpi kriteeri.

Uudet yhteisölliset asumismuodot ja ryhmämuotoinen palveluiden kehittäminen voisivat tuoda ratkaisuja haasteisiin.

16. Omaishoidon tukea saavien osuus on merkittävä ja osuus on suurempi kuin muissa suurissa kaupungeissa ja koko maassa keskimäärin. Miten tämä tieto näkyy ikäihmisten arjessa?

Omaishoitajat ovat usein itsekkin ikäihmisiä, ja hoidettavien määrä näkyy selvästi omaishoitajien uupumisessa. Vuorohoitopaikkoja ja paikkoja, johon omaishoitaja ja hoidettava voisivat mennä yhdessä lepäämään, tarvittaisiin vaikka kuinka paljon. Tuetut lomat ovat monille pariskunnille ainoa paikka mihin he pääsevät molemmat siten että omaishoitajakin saa lepoa arkeensa. Työn ja omaishoitajuuden yhteensovittamista tulee kehittää.

Omaishoidon katsottiin olevan esim. muistisairaana kannalta inhimillistä ja sitä parasta hoivaa. Omaishoitajat tarvitsevat arvokkaaseen työhönsä kuitenkin tukea ja omaishoitajan työn arvostusta pitäisi parantaa. Esim. omaishoitajien terveystarkastukset puuttuvat kokonaan.

Psykykkisten ongelmien osalta omaishoitajuutta ei pidetty hyvänä ratkaisuna. Mielenterveysomaisten näkökulmasta on suurempi kiinnostus toimiviin palveluihin - mielenterveyskuntoutujien toipumiseen liittyy erityisesti autonomian ja itsemääräytymismahdollisuuksien oivaltaminen ja vahvistuminen. Ikäihmisten mielenterveysongelmien tarkasteluun omana kokonaisuutenaan olisi syytä paneutua.

Kumppanuuskeskuksen Sonja-neuvojalle ohjataan paljon perheitä, jotka huolehtivat vammaisesta tai pitkäaikaissairaasta lapsestaan. Suurissa kaupungeissa, kuten Oulu, vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten ja heidän perheidensä tarvitsemat tukipalvelut ovat helposti saavutettavissa, siksi kaupunkiin esimerkiksi opintojen takia muuttaneet perheet helposti jäävät tänne, jos perheessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi.

(SOSTEn kysymys sote-uudistukseen liittyen; kysymykset 17 ja 18)

17. Kerro konkreettisia ideoita, kuinka järjestöjen erityisosaaminen saataisiin parhaiten käyttöön sosiaali- ja terveyspalveluita suunniteltaessa ja arvioitaessa?

Kokemusasiantuntijuuden systemaattinen hyödyntäminen nousi kaikista tärkeimmäksi asiaksi sosiaali- ja terveyspalveluita suunniteltaessa. Järjestöillä on hyvät valmiudet tarjota kokemuspuheenvuoroja esim. sosiaali- ja terveysalan henkilöstölle. Kokemuskouluttajat pitäisi ottaa osaksi kehittämään palveluita sekä arvioimaan niitä. Kokemusasiantuntijoiden kautta saadaan potilaan ja asiakkaan näkökulma siitä, millaisia palveluita he tarvitsevat ja mikä saa heidät voimaan paremmin.

Järjestöjen edustajia pitäisi saada mukaan eri suunnittelutyöryhmiin sekä strategisiin ja poliittisiin, että käytännön tason työryhmiin, joissa uudistuksia ja palveluita suunnitellaan. Järjestöt kaipaavat myös toiminnallisia suunnittelupäiviä ja avoimia kansalaistilaisuuksia, joissa on mukana kuntien edustuksen lisäksi myös järjestöt. Järjestöillä on yhtä lailla asiantuntemusta kuin ammattilaisillakin! Todella monella järjestöllä oli vastausten mukaan valmius tulla mukaan palveluita suunnitteleviin työryhmiin.

Oulussa toimivat järjestöjen ja kaupungin yhteiset elämäntietoverkostot (Lapset ja nuoret, Työikäiset, Ikäihmiset) ja Kumppanuuskeskus katsottiin myös toimiviksi yhteistyörakenteiksi ja niitä tulisi hyödyntää myös palveluiden, eritoten hyvinvointikeskusten suunnittelussa ja toteutuksessa!

Vastauksissa muistuteltiin, että järjestöt eivät voi kuitenkaan toteuttaa kaikkea kontribuutiota vapaaehtoisvoimin, vaan myös resursseja esim. kokemusasiantuntijoiden hyödyntämiseen tarvitaan.

18. Millaista erityisosaamista järjestölläsi on tarjota palveluiden suunnitteluun ja arviointiin?

Järjestöillä on laaja-alaisesti kokemusta nimenomaan ihmisten arjesta ja näkemystä ihmisten arjen haasteista erilaisissa elämäntilanteissa. Järjestöillä on myös kokemukseen perustuvaa tietoa siitä, miten vertaistuki, vapaaehtoistoiminta ja muu omaehtoinen, yhteisöllinen auttamistoiminta vaikuttavat ihmisten elämään esim. sairastumis-, vammautumis- tai muussa kriisitilanteessa. Järjestöt voivat auttaa myös siinä, millaiset asiat kullakin alueella vaativat erityistä keskittymistä väestön ikärakenteen, sairastavuuden, maantieteellisten olosuhteiden, paikalliskulttuurin jne. vuoksi.

Tässä yhteenvetona, mitä erityisosaamista palveluiden suunnitteluun ja arviointiin olisi tarjolla asiakkaan näkökulmasta:

- lapsiperheet, mukaan lukien monikkoperheet
- nuorten aikuisten asumiseen itsenäistymisen tukeminen

- asumisneuvonnan suunnittelu
- koulujen oppilashuoltotyö
- ikäihmisten huonokuuloisuus
- muistisairaudet
- omaishoitajuus
- moniasiantuntijuutta mielenterveyskuntoutujien, omaisten ja läheisten sekä jossakin määrin myös eri alojen ammattilaisten näkökulmasta
- päihdetyö
- pelihaitat
- sydän- ja verisuonitautien hoito

19. Mitä muuta haluaisit tuoda esiin kuntalaisten hyvinvoinnista edustamasi järjestön näkökulmasta?

Ennaltaehkäisevä tuki on kaikista tärkeintä ja siihen pitää panostaa. Oulun kaupungin kannattaa ehdottomasti satsata järjestöjen osaamiseen ja hyödyntää niitä voimavaroja mitä järjestöiltä on tarjolla.

Myös lapsia pitää kuulla heitä koskevissa asioissa.

Nuoret aikuiset olisi huomioitava omana erityisryhmänään. Heidän elämää koskeva problematiikka on erilaista kuin ”lasten ja nuorten” tai ”työikäisten”, joihin kuntalaiset yleensä elämänkaariajattelussa luetaan.

Homeongelmat olisi tunnistettava ja tunnustettava ajoissa. Kun työkyky menee pysyvästi, kasautuvat myös ongelmat.

Mielenterveyspalveluiden ja päihdetyön kehittämiseen pitäisi satsata paljon! Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille täytyy järjestää koulutusta koskien päihderiippuvuutta. Päihdetyön resurssit eivät ole riittävät ongelman laajuuteen nähden ja niitä tulisiikin lisätä.

Oulun kaupungin arvot ja strategiat ovat varmasti hienot, mutta kansalaisten näkökulmasta palvelut ovat etääntyneet. Monenlaisia virkamiehiä on tullut lisää, mutta lähityöntekijöiltä on viety valta pois ja päätökset tehdään elimissä, jossa ei kansalaista ole edes nähty saati että tunnettaisiin hänen tilanteensa kunnolla. Kaupungin sote-organisaatio ei ole toimiva vielä, hyvinvointikeskuksiin jätetään menemättä, kun pitää jonottaa pitkiä aikoja. Palveluja täytyisi miettiä asukasnäkökulmasta - ei organisaationäkökulmasta.

Oulussa on paljon muistiperheitä. Työikäisten muistiperheiden yksilölliset palvelut ovat pirstaleiset ja ovat osa ikääntyneiden palveluita, mikä ei ole heidän kannaltaan inhimillistä. Sosiaalityöntekijöiden osaamista olisi ehdottomasti lisättävä koulutuksen kautta. Jokaiseen hyvinvointikeskukseen tarvittaisiin muistikoordinaattorit.

Se, mitä Oulun kaupunki voi jo nyt tehdä ja on käsittääkseni tekemässäkin, on yhtenäistää ja julkistaa järjestöjen tukemiseen liittyvät "pelisäännöt", mikä edesauttaa järjestötoiminnan suunnitelmallisuutta ja tasapuolisuutta koko kaupungin alueella.

Sydänpotilas tipahtaa palvelujärjestelmästä heti toimenpiteen jälkeen. Mikäli toipuminen ei edisty hyvin vaan tulee esim. mielenterveydellisiä ongelmia, sydänpotilas ei tiedä mihin ottaa yhteyttä/mistä apua.

Kouluruokailu on osittain kilpailuttamisen myötä mennyt erittäin huonoksi, laatu on heikkoa, siisteys huonoa. Oppilaat saavat todella ala-arvoista ruokaa kouluissa, joissa ruokapalvelutuottaja on kilpailutettu.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin perustana on kokemus pystyä itse vaikuttamaan asuinalueensa toimintoihin. Matalankynnyksen paikat kokoontumisille ehkäisevät yksinäisyyttä.

Kiristyneen talous- ja työllisyystilanteen takia useiden perheiden voimavarat ovat tiukoilla. Kaikilla ei ole tukiverkkoa lähettyvillä, jonka puoleen lapsiperheet voisivat kääntyä esimerkiksi lastenhoitoapua tarvitessaan. Usein perheitä helpottaa pelkkä tieto siitä, että lastenhoitoapua on helposti saatavilla MLL:n kautta. MLL:n lastenhoitoapu on tärkeä ennaltaehkäisevän, varhaisen tuen muoto lapsiperheille.

Kaupungilta tarvittaisiin hyvin pientä tukea siihen, että nuoret vapaaehtoiset voivat järjestää päihteettömiä ravintolailtoja silloin tällöin.